

Авторським концептуальним уявленням даного поняття може слугувати наступне визначення: конкурентоздатність підприємства – це наявність та здобуття нових індивідуальних суперницьких особливостей підприємства та реалізація можливостей їхнього використання під час конкурентної боротьби за найбільш вигідні умови здійснення виробничої діяльності та розширення ринків збуту продукції задля досягнення стратегічної мети підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шинкаренко В.Г., Бондаренко А.С. Управление конкурентоспособностью предприятия. – Харьков: ХНАДУ, 2003. – 186 с.
2. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник / О. С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 728 с.
3. Гринько Т. Фактори конкурентоспроможності підприємств / Т.Гринько // Держава та регіони. – 2004. – №2. – С. 50–53.
4. Дикань В.Л. Обеспечение конкурентоспособности предприятия / В.Л. Дикань. – Х.: Основа, 2005. – 168 с.
5. Економічна енциклопедія. / За ред. Гаврилишин Б.Д. в 3-х томах. – К.: Академія, 2002. – 951 с.
6. Злидень І.М. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства / І.М. Злидень // Економіка: проблеми

- теорії і практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2014. – Вип. 213: Том I. – С. 75- 81.
7. Іванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночных отношений / Ю.Б. Иванов. – Харьков: ХГЭУ, 2007. – 246 с.
8. Мескон М. Основы менеджмента / Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф., Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 704 с.
9. Оберемчук В.Ф. Конкуренція: поняття, стратегія / В.Ф. Оберемчук // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. – К.: КНЕУ, 2011. – Вип. 5. – С. 211-217.
10. Портер М. Конкуренція / М. Портер. – М.: Вільямс, 2001. – 495 с.
11. Савчук О. Системний підхід до аналізу конкурентоспроможності промислового виробництва / О. Савчук // Економіст. – М., 2011. – № 12. – С. 58–61.
12. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: учебное пособие / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Эксмо, 2004. – 544 с.
13. Маконелл К.Р. Экономика: Принципы, проблемы, политика / К.Р. Маконелл, С.Л. Брю.; [пер. с англ.]. – М.: Республика. – 1992. – 420 с.
14. Frohberg K. Comparing Measures of Competitiveness / K. Frohberg, M. Hartmann // IAMO. – 1997.- № 2. – P. 5.

УДК 368.1:69.057

Жилякова Г.С., Братішко С.М.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Жилякова О.В.

Харківський державний університет харчування та торгівлі

СТРАХУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ РИЗИКІВ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Будівництво завжди супроводжується великою кількістю ризиків, що можуть завдати суттєвий матеріальний збиток суб'єктам будівництва: проектним організаціям, заводам-виробникам, поставальникам матеріалів та обладнання, будівельно-монтажним підприємствам, банкам та іншим економічним суб'єктам, які

вклали свій капітал у будівництво. Усі учасники будівельного процесу ризикують не тільки не отримати прибуток, а і втратити свої кошти. Одним з методів компенсації можливих фінансових втрат є страхування технічних ризиків, яке активно застосовується у зарубіжних країнах і не досить розвинене в Україні.

Необхідність в страхуванні будівельно-монтажних ризиків обумовлена жорсткими вимогами замовників, зносом будівельно-монтажного обладнання, великою вартістю будівельних матеріалів і техніки.

Досить важливою проблемою в забезпеченні економічної стабільності будівельних підприємств є відсутність ефективно функціонуючої системи захисту від будівельних ризиків. Актуальність поставленої проблеми полягає в необхідності розробки та впровадженні комплексної системи страхового захисту в діяльність будівельних компаній.

Проблемами організації страхового захисту займаються такі вітчизняні науковці як В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.О.Гаманкова, А.М. Залетов, С.С. Осадець, Т.А. Ротова, Т.А. Федорова, В.М. Фурман, С.І. Юрій та ін.

Однак питанням організації страхового захисту на будівельному підприємстві приділено не достатньо уваги. Щодо будівельної галузі, то багато уваги приділяється особливостям функціонування будівельних компаній, пропонуються шляхи вдосконалення їх діяльності, однак питання організації системи страхового захисту залишаються малодослідженими.

Мета і завдання. Метою статті є визначення оптимальної системи страхового захисту будівельної компанії. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішення таких завдань:

-дослідити асортимент послуг зі страхування технічних ризиків;

-визначити особливості будівельної галузі та видів ризиків, які загрожують будівельній компанії;

-запропонувати оптимальну систему страхового захисту в будівельній компанії.

Результати дослідження. Будівельно-монтажні ризики – це несподівані та непередбачувані явища, які можуть виникнути в процесі будівництва та які призводять до матеріальних збитків.

Страхування технічних ризиків – комплекс видів страхування, що включає страховий захист на випадок будівельно-монтажних ризиків, страхування машин від поломки, страхування електронного і

пересувного обладнання, страхування інженерних споруд. Страхування будівельних ризиків – це один із найбільш ефективних інструментів з управління ризиками, який дозволяє компенсувати наслідки усіх ризиків [2].

Страхування технічних ризиків в Україні здійснюється як страхування майнових інтересів під час виконання будівельно-монтажних робіт і охоплює розглянуті далі галузі страхування.

1) Майнове страхування, яке поширюється на такі об'єкти страхування: продукцію будівельно-монтажних та інших робіт, прямо пов'язаних з будівництвом, реконструкцією та капітальним ремонтом; будівельні машини, а також засоби та обладнання для виконання монтажу; обладнання будівельного майданчика; будови та споруди, які реконструюються або ремонтуються.

2) Страхування відповідальності перед третіми особами. У світовій практиці, коли йдеться про страхування технічних ризиків, розрізняють, як правило, види страхування, які надають покриття ризиків або виробника, або експлуатаційника, а саме, страхування будівельного підприємця від усіх ризиків (CAR); страхування всіх монтажних ризиків (EAR); страхування машин; страхування електронних пристроїв.

Послідовність страхових операцій, які забезпечують страховий захист на період від перевезення обладнання та матеріалів на будівельний майданчик до здачі об'єкта та його експлуатації, зазначена на рис. 1.

Якщо під час будівництва об'єкта переважають за обсягом та вартістю будівельні ризики, то вибирають страхування будівельного підприємця від усіх ризиків. Якщо при технічному спорудженні, в якому використовуються попередньо виготовлені або готові пристрої, наприклад верстати, переважають монтажні ризики, то укладаються договори страхування всіх монтажних ризиків. Страхування машин, а також електронних пристроїв відбувається вже у процесі експлуатації об'єкта.

Об'єктами страхування виступають майнові інтереси страхувальника, які пов'язані з правом володіння, користування та розпорядження:

а) при будівництві: всіма об'єктами громадського наземного та підземного будівництва, а також допоміжними спорудами, всіма матеріалами, що знаходяться на будівельному майданчику і є необхідними для виконання будівельних робіт та ін.; роботами, які проводяться будівельним підприємством або його підрядчи-

ками згідно з договором, включаючи підготовчі роботи на будівельному майданчику; обладнанням будівельного майданчика; будівельними машинами, що використовуються на будівельному майданчику; витратами на розчистку території від уламків при ліквідації збитку після страхового випадку на будівництві.

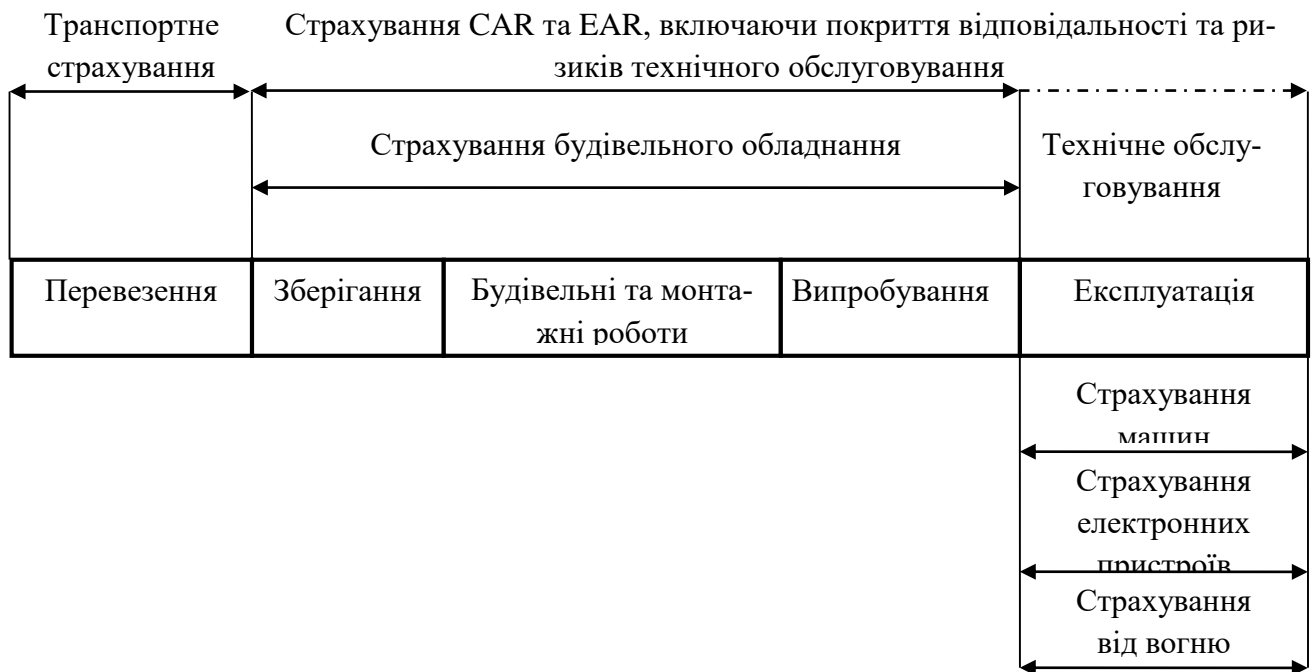

Рис. 1 Страховий захист будівельного підприємства [3]

Можуть бути застраховані також роботи з монтажу машин, установок і металевих конструкцій, якщо вартість монтажних об'єктів, включаючи витрати на монтаж, становить не менше ніж 50% загальної страхової суми;

б) при монтажу та пробному пуску: всіма видами машин, механізмів та конструкцій, їх монтажем та пробним пуском; обладнанням для проведення монтажу; предметами, що знаходяться на монтажному майданчику та мають відношення до монтажу; витратами по розчистці території після нанесення збитку при монтажу. Можуть бути застраховані будівельні роботи, якщо їх вартість менша від вартості монтажного обладнання;

в) при страхуванні машин: всіма машинами, апаратами, механічним облад-

нанням, устаткуванням, включаючи машини і устаткування для розподілу енергії та виробничі і допоміжні машини;

г) при страхуванні електронного обладнання: електронними обчислювальними машинами для оброблення даних; електронними і ядерними медичними апаратами, що застосовуються в медицині; обладнанням передачі інформації та іншими; витратами по відновленню інформації на носіях даних, пов'язаних з виходом із строю ЕОМ.

Страхування будівельного підприємця від усіх ризиків. Страхування будівельного підприємця від усіх ризиків (страхування CAR – contractors all risks) є одним з основних і найпоширеніших видів страхування технічних ризиків. Це страхування всіх видів будівельних об'єктів, у рамках якого надається страховий захист як від збитків, завданих будівельному об'єкту, спорудам

на будівельному майданчику і будівельним машинам, так і від претензій третіх осіб внаслідок матеріального збитку або тілесного ушкодження, пов'язаних з будівництвом об'єкта.

Крім того, напружена конкурентна боротьба змушує будівельні фірми при розрахунках ціни пропозиції відмовлятися від достатніх за розміром надбавок за ризик. Оскільки розмір страхової премії завжди менший за ризикову надбавку будівельного підприємця, страхування CAR сприяє зниженню вартості будівництва та надає всім учасникам ефективний захист від фінансових збитків.

Страхувальниками можуть бути забудовники; будівельні підприємці, що здійснюють проект, включаючи підрядчиків.

У рамках страхування будівельного підприємця від усіх ризиків можуть бути застраховані будь-які об'єкти будівництва, наприклад, житлові будинки, лікарні, школи, театри, промислові споруди, електростанції, дорожні та залізничні об'єкти, аеропорти, мости, дамби, тунелі, іригаційні та дренажні споруди, канали, порти.

Зокрема, страховий захист поширюється на такі об'єкти: будівельний об'єкт (усі роботи, які виконуються будівельним підприємством або його підрядчиками згідно з договором, включаючи підготовчі роботи на будівельному майданчику, допоміжні споруди, усі матеріали, що зберігаються на будівельному майданчику та необхідні для проведення будівельних робіт, обладнання будівельного майданчика, будівельні машини, витрати з розчищення території після страхового випадку, відповідальність (претензії третіх осіб, які виникли в результаті матеріального збитку або тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням будівельних робіт), об'єкти, які доручені страхувальникові або перебувають у нього на зберіганні і на яких чи біля яких виконуються роботи.

До страхових ризиків, як правило, належать пожежа, вибух, удар блискавки, падіння літальних апаратів, збитки, до яких призвела дія води або інших засобів, що використовувались для гасіння пожежі, паводок, повінь, затоплення, дощ, сніг, лавина, підводний землетрус, бурі всіх видів, землетрус, опускання ґрунту,

зсув, обвал, злом, крадіжка, будь-який брак внаслідок халатності, необачності, необережності, злого наміру.

Страховий захист починається в момент початку будівельних робіт або після вивантаження застрахованих предметів на будівельному майданчику і закінчується прийманням чи пуском в експлуатацію споруди. Відповідальність за обладнання будівельного майданчика та будівельні машини починається після їх вивантаження на будівельному майданчику й закінчується в момент вивезення з цього майданчика. Поряд з цим є можливість поширити страховий захист і на період технічного обслуговування.

Страховою сумою, на яку страхуються будівельні роботи, є договірна вартість будівництва, включаючи вартість наданих забудовником будівельних матеріалів і (або) виконаних ним робіт. Наприкінці строку страхування перевіряють відповідність розміру страхових сум вартості об'єкта. При потребі оплачується частина остаточної премії. Щодо відповідальності перед третіми особами встановлюється певний ліміт відшкодування за кожним випадком спричинення шкоди.

У страхуванні CAR відсутні загальноприйняті тарифи твердих ставок премій, оскільки кожний будівельний об'єкт слід оцінювати з урахуванням технічних та місцевих умов, які в кожному окремому випадку різні. Оцінюючи ризик будівельного об'єкта, насамперед слід урахувувати такі чинники:

- характер будівельного майданчика та ступінь його нараження на ризик (кліматичні та тектонічні умови);
- конструктивні особливості об'єкта та властивості будівельних матеріалів;
- методи будівництва та заходи, що забезпечують виконання робіт;
- ризики, які впливають на виконання графіка робіт, тощо.

Крім того, для визначення розміру страхового тарифу страховик має ознайомитися з підрядним договором на виконання будівельних робіт, описом будівельного об'єкта, іншими документами, потрібними йому, щоб найточніше оцінити ризик і розрахувати страхову премію.

Страховання всіх монтажних ризиків (страхування EAR – erection all risks), як і страхування будівельного підприємця від усіх ризиків, є досить поширеним видом страхування технічних ризиків. В основу цього виду страхування покладено ідею забезпечення страхувальникові необхідного і якомога повнішого страхового покриття всіх ризиків, які виникають при монтажі машин та механізмів, а також при зведенні сталевих конструкцій.

Страхувальниками можуть бути всі сторони, для яких монтаж об'єкта пов'язаний з ризиком. Наприклад, виробник чи постачальник монтажного об'єкта, якщо монтажні роботи виконуються ним самим або під його відповідальність; фірми, яким доручено виконати монтаж; покупець монтажного об'єкта; кредитор.

Страхуються, як правило, монтаж та пробний пуск усіх видів машин, механізмів та конструкцій. Крім того, страховий захист надається для монтажу та пробного пуску силових установок і фабрик, до складу яких увіходять такі об'єкти, як електростанції, сталеплавильні заводи, хімічні установки, доменні печі, паперові фабрики, текстильні фабрики, а також установки для виробництва інших споживчих товарів.

Страховий захист може поширюватися й на такі об'єкти як машини, пристрої та обладнання для проведення монтажу, наприклад крани, щогли, лебідки, зварювальні апарати, компресори; предмети, що перебувають на монтажному майданчику та взяті на зберігання страхувальником; витрати з розчищення території; додаткові витрати з оплати наднормових робіт, робіт у вихідні та святкові дні, перевезення великих за масою вантажів, а в особливих випадках – перевезення вантажу повітряним транспортом; відповідальність, тобто претензії третіх осіб, що виникли в результаті матеріального збитку або тілесного ушкодження, пов'язаних з виконанням монтажних робіт, за які страхувальник згідно із законодавством може нести відповідальність. Претензії робітників та службовців, зайнятих монтажними роботами, не приймаються (вони регулюються в рамках страхування від нещасних випадків).

Термін дії страхування всіх монтажних ризиків починається, як правило, після вивантаження матеріалу на монтажному майданчику та закінчується в момент завершення всіх робіт з монтажу об'єкта та пробного його пуску.

Страховою сумою є вартість установок згідно з договором про постачання, включаючи витрати з перевезення, митний збір, інші збори та витрати з монтажу.

У страхуванні всіх монтажних ризиків використовуються лише посібники з тарифікації, які при проведенні масових страхових операцій передбачають звичайні ризики, ступінь яких не збільшений. Немає змоги встановити тверді ставки премій за всіма видами монтажних робіт та ризиків. Тому премію з кожного конкретного ризику доводиться обчислювати окремо з урахуванням особливих умов відповідного випадку. При цьому береться до уваги така інформація: технічний опис споруджуваного об'єкта, його вартість, виробничий процес, план розташування, геологічні, гідрологічні та метеорологічні дані місця монтажу, наявність охорони, засобів пожежогашіння, досвід монтажною фірми з монтажу аналогічних об'єктів і т. ін.

Страховання машин є досить динамічним напрямком страхування, розвиток якого пов'язаний з розвитком технологій. Страхування машин набуло поширення у зв'язку з потребою надати підприємствам можливість ефективно захистити машини, механічне обладнання та установки.

Страховання машин має велике значення для кожного, хто їх експлуатує. І це стосується не лише промислових підприємств, на яких працюють великі машини чи повністю автоматизовані виробничі установки. Вирішальне значення страхування машин має саме для середніх та невеликих підприємств, де пошкодження машин може потягти за собою фінансові та економічні збитки.

У рамках страхування машин можуть бути застраховані всі машини, апарати, механічне обладнання й установки. Не підлягають страхуванню, як правило, лише деякі предмети, термін служби яких порівняно з терміном служби всього об'єкта

невеликий, наприклад, пуансони, матриці, троси, ланцюги, ремені, стрічки, сита.

Машини страхуються від пошкодження чи знищення з таких причин:

- помилки в конструкціях та розрахунках, помилки під час монтажу, дефекти лиття та матеріалу;
- помилки в обслуговуванні, недбалість, необережність, злий намір;
- дії відцентрової сили;
- коротке замикання та інші електричні ризики;
- нестача води в парогенераторах;
- фізичний вибух;
- буря, мороз, льодохід.

Страхова сума у страхуванні машин завжди встановлюється відповідно до нової відновлювальної вартості машин, яка містить вартість нової машини, митний збір, а також витрати на транспорт та монтаж. Це пов'язано з тим, що страхувальникові відшкодовуються всі витрати на ремонт без урахування фактичного зносу.

В Україні з 2009 року по 2010 рік страхування будівельно-монтажних робіт мало обов'язковий характер, сучасний страховий ринок пропонує увесь спектр зазначених страхових послуг на добровільних засадах, тому важливим залишається питання поінформованості суб'єктів будівництва про цей метод забезпечення їхньої економічної стабільності.

У сучасних економічних умовах для будівельних компаній найбільший інтерес представляють комплексні програми, що припускають широке покриття різних видів ризиків у рамках одного договору страхування. Основні переваги комплексного страхування для корпоративних клієнтів полягають в найбільш широкому наборі необхідного страхового покриття при максимально допустимих знижках [1].

Висновки. За допомогою страхування створюються певні фінансові гарантії стабільності і прибутковості будівництва на випадок настання несприятливих ситуа-

цій. Технічний прогрес, підвищення попиту на всі види будівельних робіт, постійне зростання вартості окремих будівельних об'єктів і пов'язане з цим збільшення ступеня технічного та економічного ризиків будівництва зумовили в усьому світі підвищення попиту на страхування CAR. Крім того, конкуренція змушує будівельні фірми при розрахунках ціни пропозиції відмовлятися від достатніх за розміром надбавок за ризик. Оскільки розмір страхової премії завжди менший за ризикову надбавку будівельного підприємця, страхування сприяє зниженню вартості будівництва та надає всім учасникам ефективний захист від фінансових ризиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корпоративные сверхпакеты: [Электронный ресурс].–Режим доступа : <http://www.uainsur.com>
2. Тарасова Н.О. Організація системи страхового захисту будівельної компанії // Проблеми матеріальної культури – Економічні науки. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45771/23-Tarasova.pdf.sequence=1>
3. Страхування: підручник/ Керівник авт. кол. і наук. Ред. С.С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2006. – 604 с.
4. Глушенко В.В. Управление рисками. Страхование. - ТОО НПЦ «Крылья», 2007.
5. Миллерман А.С. Теория и практика страхования в строительстве. М.: Финансы, 2005.-259 с.
6. Probabilistic Risk Assessment Procedures Guidefor NASA Managersand Practitioners. Washington (USA). [web source] URL: <http://www.hq.nasa.gov/office/codeq/doc-tree/praguide.pdf>. (date of reference 05. 05. 2013).
7. Калашников А. А., Ватин Н. И. Организация, управление и планирование в строительстве. Базовые принципы и основы организации инвестиционно-строительных проектов. СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2011. 189 с.